

Dendrologische tour in de Armeense Kaukasus

Onlangs reisde ik voor het eerst als lid van de International Dendrology Society (IDS) mee met een tour van twee weken, en wel door de voormalige Sovjet Republiek Armenië. Het voor-Aziatische land grenst aan Turkije (grenzen gesloten), Azerbeidzjan (idem), Georgië en Iran.

Georgië en Iran zijn van economisch levensbelang: via Georgië loopt het handelsverkeer met Rusland en Iran is één van de grootste handelspartners van het land. Niet alleen vanwege de Kaukasus is Armenië exotisch, maar ook door de bijzondere cultuur, met eigen taal en schrift. Russisch is er nog steeds de primaire vreemde taal; Westerse talen beheersen slechts weinigen.

Hieronder in het kort wat ik met de IDS tour in Armenië, startpunt hoofdstad Yerevan, beleefde. Alleen highlights natuurlijk. En dan ook nog eens voornamelijk de dendro-

logische, dus met goeddeels voorbijgaan aan culturele bijzonderheden. Overigens: op de laatste dag, in Yerevan, stond ik voor het eerst van m'n leven oog in oog met een kappertjesstruik (*Capparis spinosa*), geworteld en wel in een snikhete droge oude buitenstadsmuur.

Van graansoorten via tuinbonen tot appels (o.a. *Malus orientalis*), peren (*Pyrus cau-*

casica), meidoorns en andere bijzondere *Rosaceae*, zoals amandelbomen (*Amygdalus fenzliana* en *A. nairica*), peervormige vruchten dragende *Mespilus germanica*, *Cotoneaster integerrimus* en *C. suavis*, de schitterend geel bloeiende *Rosa haemisphe-rica* en *Sorbus loristanica*: de Armeense Kaukasus is daar de bakermat van. Veel van die voorouders van onze cul-

Enkele deelnemers rustend onder een enorme *Pyrus caucasica*

Foto: Piet Vos

tuurgewassen mochten we daar in het wild aanschouwen, evenals notenbomen en moerbeien, alsof Noach die op de, ooit Armeense maar sinds jaren twintig vorige eeuw Turkse, Ararat met zijn ark aan de zondvloed mocht ontsnappen, gelijk ook maar voor de aanplant van landbouwgewassen zorg had gedragen. Van de honderden vaste plantensoorten, viel o.a. de rijke verscheidenheid op van *Iris* (bijv. de zeer zeldzame *Iris lanceolata* en *I. pumila*), *Papaver* (o.a. massa's *Papaver orientale* en verspreid *P. pauciflorum*), *Trachopogon* (waaronder *T. reticulata*), *Stachys* (o.a. *S. iberica*) en *Verbascum* (zoals *V. phoenicium*). Let wel: er komen in de Kaukasus nogal wat planten en houtigen voor met de soortnaam 'iberica', bijv. *Lonicera iberica*. Men zou kunnen denken dat deze soorten oorspronkelijk uit het Iberisch schiereiland stammen. Iberië is echter ook de benaming van een destijds Romeinse Kaukasus provincie, die thans ruwweg overeenstemt met Georgië.

Machtige berglandschappen, met overal bijzondere mini-klimaten. Je hebt bijna altijd uitzicht op de immer besneeuwde toppen van de Ararat en het Argatz gebergte. Daarnaast richting Iran steppen en halfwoestijnen en richting Turkije vruchtbare subtropische landbouwgebieden. En alpine landklimaatstreken alom, doorsneden door voor een

Close up van *Vertarum caucasicum*
Foto: Piet Vos

deel nog altijd ondoorzochte, uiterst moeilijk toegankelijke bergspleten, kloven en krochten. Floristisch en dendrologisch buitengewoon rijk dus, en dat hebben we, zij het nog noodgedwongen, slechts bij benadering mogen ervaren. 'We': een groep van zo'n 25 IDS leden van allerlei pluimage en nationaliteiten. Dat verbreedert en verzustert al snel, kan ik verzekeren.

veelal forse hoogteverschillen en het alom loslopende rundvee is het tempo vaak niet hoger dan slakkegang. Het stramien van de dagexcursies was als volgt: 's ochtends vertrek naar een nieuwe locatie in het land, uitgesmeerd over een periode van de ochtend na ontbijt tot aankomst in de nieuwe bestemming tegen diner tijd. Met gewoonlijk onderweg drie tot vier stops voor botanische

Op de laatste dag, in Yerevan, stond ik voor het eerst van m'n leven oog in oog met een kappertjesstruik (Capparis spinosa), geworteld en wel in een snikhete droge oude buitenstadsmuur.

De reis verliep per comfortabele touringcar, maar regelmatig werd die verwisseld voor meestentijds nogal gammele mini-busjes uit de Sovjet-Unie tijd. Door de slechte staat der wegen, de

en dendrologische excursies ter plekke in één of andere, meestal betoverende wildernis. Voor de 'natuur' beschikten we over een uitstekende jonge plantkundige, Dr. Ana Asatryan; voor 'cultuur, his-

torie en politiek' reisde ene Aram mee en die was soms wat teveel van het goede, zogezegd.

deden we op diverse plekken. *Carpinus* soorten: ongeloofwaardige rijkdom. Lumpers kunnen er anders over den-

Dat komt goeddeels door de geïsoleerdheid van allerlei streken in die berggebieden. Neem in dit verband *Quercus macranthera* var. *araxiana* die alleen in een bepaalde Armeense berg regio zou voorkomen, een dwergachtige boom, naar bleek.

Uitzonderlijk mooi was een reservaat waar een grote groep eeuwenoude *Platanus orientalis* pronkte. Volgens de legende ooit opgegroeid uit door in de grond gestopte afgedankte kamelenzweepstokken van handelaren van de Zijderoute, welke daar langs een beek loopt. Eveneens indrukwekkend in een andere bergstreek een groep oude reuzen van *Taxus baccata*. En dan wilde *Malus* soorten waaronder opnieuw ettelijke

Heel bijzonder oogverblindend vond ik de bossages van bloeiende *Paliurus spina-christi* nabij de bergachtige grens met Nagorno Karabach.

Betula, *Juglans*, *Pyrus* en *Quercus* (ettelijke, maar voor lumpers twijfelachtig onderscheidbare soorten) en *Cotinus*: overvloedig op allerlei plekken. *Ephedra*: wonderbaarlijk mooi in bloei op zandvlakten bij een enorm groot post-vulkanisch zoetwatermeer. Moerbeibomen: op allerlei plaatsen in het land voorkomend, uitnodigend om van te eten en dat

ken, maar de enorme exemplaren van *Betula litwinowii* die wij er zagen brachten mij ertoe om 'splitter' te zijn gezien de geheel andere textuur van de stammen dan die van *B. pubescens*.

Overigens is het inderdaad een probleem in hoeverre allerlei (Armeens-)Kaukasische soorten wel of niet uit te splitsen zijn met een dendrologische status aparte.

Karakteristiek steppenlandschap met op de voorgrond Papaver en *Delphinium*

Foto: Piet Vos

honderdjarigen, vooral in ravijnen. Schitterend. Heel bijzonder oogverblindend vond ik de bossages van bloeiende *Paliurus spinachristi* nabij de bergachtige grens met Nagorno Karabach. Maar voor wie ook oog heeft voor 'vaste planten' is Armenië een zeer rijke vindplaats. Soms kijk je vanuit de bus uit over 'besneeuwde' heuvelslandschappen die in feite uitzicht geven op, jazeker, zo iets als *Crambe* velden (een aan *Brassica* = kool verwant geslacht). Ongelofelijk.

Kort nog over de 'IDS cultuur': alles is best comfortabel georganiseerd. Kakkerlakken e.d. kom je niet tegen, zozegd. Het ontbijt

Quercus macranthera var. *araxiana*

Foto: Piet Vos

en de lunches zijn bijzonder goed verzorgd. Heerlijke en gezonde Armeense keuken. Hetzelfde geldt voor de diners. Meestal op historisch-cultureel of natuurlijke bijzondere plekken ('dejeuners sur l'herbe'). Mooie contrasten met de ruwe wandel- en klimtochten. Men kent, jammer voor 'broodzak NDV-ers', geen spartaans-alternatieve onderkomens en etens.

Stammen van de *Betula litwinowii*

Foto: Piet Vos